

ПОЈАМ И ПРАВНА ПРИРОДА ЗАКОНСКОГ ИЗДРЖАВАЊА

- Издржавање у најопштијем смислу означава обавезу једног лица да обезбеди средства за живот другом лицу коме је то потребно.
- У правном смислу, издржавање је само она обавеза која је снабдевена правном санкцијом, односно могућношћу интервенције државе која јој мора осигурати поштовање. Практично, обавеза издржавања је прописана законом, премда нема сметњи да она буде и резултат договора (сагласности воља) дужника и повериоца. Најбољи пример за ово је издржавање које настаје као последица уговора о доживотном издржавању.

Правна природа законског издржавања

- **Обавеза издржавања као облигационоправни однос** – Обавеза издржавања установљена законом је подчињена једном специфичном правном режиму који проистиче, пре свега, из њеног циља.
- Циљ издржавања је обезбеђење основних животних, али и, зависно од околности, културно-образовних и других потреба једног лица, од стране његовог брачног или ванбрачног партнера или сродника.
- Између ових лица настаје, дакле, силом закона, један дужничко-поверилачки, односно облигационоправни однос.
- Због циља који се постиже законодавац је формулисао императивна правила која се у овом случају примењују, као гарант остваривања постављеног циља. Ова правила представљају основ разликовања овог облигационог односа од било ког другог односа грађанског права.

- **Разликовање од других облигационих односа** - Из циља издржавања проистичу специфичне особине које важе само за овај дужничко-поверилачки однос. То су следеће особине:
- Лични карактер издржавања – Дужници и повериоци обавезе су лица уједињена везама насталим рођењем, заједницом живота или правним актом, за чији су настанак одлучујућа била лична осећања љубави и поштовања. Смрт једне од страна доводи до гашења ове облигације. Права и дужности не прелазе на наследнике.
- Обавеза издржавања је императивног карактера – Држава уређује питање издржавања императивним правним нормама, настојећи да се ова обавеза увек извршава. Из овога проистиче немогућност повериоца да се одрекне овог права.

- Право на издржавање не застарева – Све док постоје претпоставке за издржавање предвиђене законом, право на издржавање се може захтевати. Ово је изричито предвиђено у Закону о облигационим односима („Не може застарити право на издржавање одређено законом).
- У погледу доспелих, а неисплаћених рата (оброка) издржавања ствари стоје другачије. Ови износи, будући да се ради о обичним облигационо-правним потраживањима, застаревају у року од три године, као и сва повремена давања.
- За ове доспеле, а неисплаћене оброке, рок застарелости почиње да тече првог дана доспелости сваког појединог давања.
- Међутим, према ЗОО, застарелост не тече између брачних другова, и родитеља и деце док траје родитељско право. Уколико је између супружника постојало неко потраживање пре склапања брака, моментом његовог закључења зауставља се рок застарелости и почиње да тече тек по престанку брака. За то време постоји застој застарелости.

- Исплаћено издржавање се не враћа – Издржавањем се не ствара обавеза лица које га прима да га једног дана врати.
- Када родитељ издржава дете, он тиме извршава своју законску обавезу. Ако једног дана дете буде обавезно да издржава свог родитеља то ће чинити зато што су се стекли услови предвиђени законом на његовој страни да издржавање даје и на страни родитеља да прима. Дете тиме не враћа оно што је својевремено примило, већ према родитељима заснива нов облигациони однос.
- Истина, ако родитељ није издржавао дете када му је то било потребно, његов захтев због тога може бити одбијен.

- Немогућност компензације – У Закону о облигационим односима изричито је нормирано да не може престати пребијањем. На овај начин се обезбеђује опстанак повериоца издржавања.
- Издржавање се даје за будуће време – У нашем праву је прихваћено старо римско правило *nemo pro praeterito alitur*, односно да се издржавање не може тражити за прошло време. Уколико једно лице није тражило раније издржавање, а имало је право, то само значи да му оно није требало. Своје животне потребе подмиривало је из неког другог извора.
- За протекло време би се евентуално могла захтевати само накнада за већ учињено давање. Могуће су, наиме, три овакве ситуације: 1) ако је издржавање давано од стране неког лица које није било дужно то да чини, 2) ако га је давало лице које није било још дошло на ред да даје издржавање, 3) или ако га је давало лице које није било дужно да даје цео износ, већ само његов део.

- Право на издржавање не може бити предмет извршења и обезбеђења
- Обавеза издржавања се може мењати – Приликом одређивања висине издржавања једног лица узимају се у обзир његове потребе, као повериоца, и могућности даваоца издржавања. Током давања издржавања могуће су промене и на страни дужника и на страни повериоца издржавања. Због овог је потребно висину издржавања прилагодити овим променама.
- Наше право садржи изричиту одредбу према којој се висина издржавања може смањити или повећати ако се промене околности на основу којих је донета претходна одлука.
- До промене висине издржавања може доћи по споразуму повериоца и дужника обавезе издржавања.
- До промене висине издржавања може доћи и по одлуци суда, без обзира да ли је висина првобитно била одређена споразумом странака или одлуком суда. Захтев за промену висине издржавања могу поставити поверилац или дужник ове обавезе, али и орган старатељства ако се ради о издржавању малолетног детета.

ИЗДРЖАВАЊЕ ИЗМЕЂУ СУПРУЖНИКА У БРАКУ

- Обавеза узајамног издржавања између супружника је лично-имовинска последица закљученог брака.
- Заједница живота супружника подразумева, поред осталог, и обавезу издржавања.
- Ова обавеза је изричито уређена законом (чл. 28 ПЗС), али и без тога, она проистиче из права и дужности супружника на узајамно помагање.
- Обавеза узајамног издржавања супружника у браку, као давање одређене суме новца или неких добара другом супружнику, функционише као правна обавеза тек када дође до престанка заједнице живота, а брак као правна веза још увек постоји.

Услови за издржавања

- **Услови на страни повериоца права издржавања** – Услови који се траже на страни повериоца издржавања могу бити објективне и субјективне природе.
- **Објективни услови** – **(1) Недовољност средстава за издржавања** – овај услов је испуњен и када поверилац има одређену имовину, али она није довољна за осигурање егзистенције.
- Уколико супружник има одређену непокретност, примера ради стан, не може се од њега очекивати да га прода и од тога подмирује трошкове свог издржавања.
- Ова околност се цени у сваком конкретном случају од стране суда и то у моменту одлучивања о тужбеном захтеву.

- (2) Неспособност за рад или незапосленост – алтернативно
- **Неспособност за рад** може бити последица неке болести, физичке или психичке, или старости, услед чега то лице не може обављати било које послове и на тај начин зарађивати за живот. Неспособност за рад постоји и ако супружник не може да обавља посао којим се до тада бавио.
- Неспособност за рад може бити трајна или привремена. Ако је неспособност за рад привремена, тада се издржавање може досудити само за одређено време.
- **Незапослен** је онај супружник који без своје кривице не може да нађе посао. Овај услов се мора ценити у контексту могућности запошљавања код нас. Од супружника који тражи посао се очекује максимално ангажовање на налажењу посла. Ово укључује и његову преквалификацију у случају да посао не може да нађе у својој струци. Истовремено, супружник није дужан да прихвати послове у другом месту које би од њега изискивали додатне трошкове око плаћања стана, одвојен живот са децом и слично.

- **Субјективни услов** – Према нашем позитивном праву субјективни услов је формулисан тако да право на издржавање нема супружник ако би прихватање његовог захтева за издржавање представљало **очигледну неправду** за другог супружника.
- Код овог услова најчешће су у питању неке субјективне околности, због којих не би било правично досудити издржавање у корист једног супружника. То ће бити случај када издржавање тражи супружник који је учинио тешко кривично дело према блиском сроднику свог супружника или ако је намерно себе довео у инсолвентан положај.
- О постојању „очигледне неправде“ суд у поступку за издржавање неће водити рачуна по службеној дужности већ на предло странке.

- **Услов на страни дужника обавезе издржавања** – Једини услов на страни дужника издржавања је да има могућност давања издржавања.
- Издржавање ће давати „сразмерно његовим могућностима“. Од супружника се не очекује да даје издржавање по цену сопствене оскудице. То значи да неће бити дужан да даје издржавање супружнику који нема средстава за живот и који је неспособан за рад ако нема могућности за то.
- У неким случајевима могућности супружника нису такве да даје издржавање у потпуности. Суд може одлучити да даје само део издржавања, који одговара његовим могућностима, а за остало се поверилац мора обратити другим члановима породице који су дужни да га издржавају.
- Приликом процене могућности даваоца издржавања узимају се у обзир сви његови приходи и имовина. У обзир се не узима величина имовине, већ приходи које она даје или би могла давати.

- **Поступак** – покреће се тужбом. За решавање је надлежан општински суд опште месне надлежности.
- Поступак у спору за издржавање је нарочито хитан.
- То значи да ће се прво рочиште заказати тако да се одржи у року од осам дана од дана када је тужба за издржавање примљена у суду.
- Другостепени суд је дужан да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је жалба достављена.

- **Престанак издржавања** – Издржавање у браку се увек одређује на неодређено време, али може престати у неколико случајева.
- (1) Смрт повериоца или дужника – у питању је строго лично право односно обавеза које не надживљује своје титуларе.
- (2) Развод или поништење брака доводе до престанка издржавања између супружника у браку.
- (3) Издржавање може престати ако отпадну услови на страни повериоца или дужника издржавања. За разлику од претходна два случаја престанка када издржавање престаје аутоматски, у овом случају је потребно да суд процени све околности и утврди да ли су испуњени услови због којих се захтева престанак издржавања.

ИЗДРЖАВАЊЕ ИЗМЕЂУ СУПРУЖНИКА ПОСЛЕ ПРЕСТАНКА БРАКА

- По разводу брака супружници се могу наћи у врло различитим материјалним приликама. То може бити резултат чињенице да се један од њих више ангажовао око заједничких послова у домаћинству и деци, док је други градио своју професионалну каријеру и стицао имовину.
- Обавеза издржавања бившег супружника по престанку брака није продужетак обавезе помагања и солидарности која је постојала док је брак трајао (алиментациона теорија). Не ради се ни о накнади штете која је проузрокована раскидом брака (одштетна теорија).
- Ова обавеза је према одредбама члана 151 ПЗС искључиво везана за немогућност супружника да сам подмирује своје потребе по разводу.

- **Услови за издржавање** – Према Породичном закону, услови за издржавање између бивших супружника су идентични оним који се траже за њихово издржавање док су још у браку.
- Ако се захтев за издржавање поставља у парници за поништење брака, субјективни услов се другачије дефинише – захтев за издржавање ће бити одбијен због несавесности тражиоца издржавања, тј. ако је у време склапања брака знао за узрок ништавости, односно рушљивости.
- Субјективни услов за издржавање, односно постојање очигледне неправде или несавесности, утврђује суд само на предлог супружника. Ове околности не морају се утврђивати само у поступку за развод, односно поништење, већ и касније, када се одлучује о издржавању. Супружник је дужан доказати околности на које се позива а од чијег утврђења зависи одлука суда.

- У погледу покретања поступка и надлежности, важе иста правила као у случају издржавања између супружника у браку.
- Захтев за издржавање се, по правилу, износи у тужби којом се захтева развод или поништење брака, али може и касније, у току поступка, али најкасније до закључења главне расправе. Одлука о издржавању у овом случају се уноси у изрек пресуде о разводу, односно поништењу брака.

- Међутим, о издржавању се може одлучивати и у посебној парници, након развода, односно поништења брака. Ова могућност је само изузетак у односу на опште правило.
- Према одредбама Закона, о издржавању се у накнадној парници може одлучивати само ако су кумулативно испуњени следећи услови:
 - 1) постојање оправданих разлога због којих бивши супружник није поставио захтев за издржавање у току брачне парнице,
 - 2) да су услови за издржавање постојали у време престанка брака и још увек постоје у време закључења главне расправе парници за издржавање,
 - 3) да је захтев истакнут најкасније у року од годину дана од престанка брака, односно од дана правноснажности одлуке.
- У неким случајевима је могуће да су се супружници вансудски споразумели о издржавању. Један супружник је давао другом издржавање и без судске одлуке, само на основу фактичког договора између њих. Рок од годину дана за подизање тужбе за издржавање у овом случају почиње да тече од дана када је учињено последње фактичко давање на име издржавања.

ТРАЈАЊЕ И ПРЕСТАНАК ИЗДРЖАВАЊА ПОСЛЕ ПРЕСТАНКА БРАКА

- **Трајање издржавања** – Издржавање се по престанку брака досуђује на одређено време. По изричитој законској одредби, оно не може трајати дуже од пет година.
- Изузетно, издржавање може бити продужено и после истека рока од пет година. Издржавање ће бити продужено само на захтев супружника (повериоца), под условом да га „нарочито оправдани разлози спречавају да ради“.
- У ове нарочито оправдане разлоге спадали би свакако тешка болест, старост и сл.
- Незапосленост, сама по себи, није довољан разлог за продужење ако је супружник способан да ради. Нарочито оправдани разлози који спречавају супружника да ради морају постојати у моменту када се о захтеву за продужење издржавања одлучује.

- Поступак за продужење издржавања и после истека рока од пет година покреће се тужбом повериоца издржавања.
- Поступак је исти као и за одређивање издржавања.
- Тужба за продужење издржавања мора бити поднета пре истека рока од пет година. Ако се то не уради, издржавање по истеку пет година престаје и не може се више говорити о продужењу.
- Према изричитој законској одредби, када једном издржавање престане, не може се поново остварити од истог супружника.
- Издржавање се може продужавати више пута. Теоријски гледано оно би могло да се продужава до краја живота повериоца или дужника издржавања.

- Издржавање престаје:
- **По сили закона:**
 - 1) смрћу повериоца или дужника издржавања,
 - 2) истеком времена трајања издржавања,
 - 3) када поверилац издржавања склопи нови брак односно ванбрачну заједницу.
- **Одлуком суда:**
 - 1) када поверилац издржавања стекне довољно средстава за издржавање, и
 - 2) када дужник издржавања изгуби могућност за давање издржавања или издржавање за њега постане очигледно неправично.

ИЗДРЖАВАЊЕ ИЗМЕЂУ ВАНБРАЧНИХ ПАРТНЕРА

- Ванбрачни партнери су у нашем праву у потпуности изједначени у погледу права и дужности са супружницима.
- Породични закон, за разлику од ЗБПО, који је регулисао издржавање само по престанку ванбрачне заједнице, регулише и издржавање између ванбрачних партнера док ванбрачна заједница траје.
- **Издржавање у ванбрачној заједници** – Док ванбрачна заједница траје обавеза узајамног издржавања се извршава спонтано. Она је саставни елемент заједнице живота. У овом погледу ситуација је иста као у браку.
- У случају раскида заједнице живота, брак као правна веза и даље постоји, али од ванбрачне заједнице није остало ништа.
- Зато, када је заједница живота ванбрачних партнера престала има смисла говорити само о издржавању бивших ванбрачних партнера, по њеном престанку.

- **Услови за издржавање** – Они су, углавном, исти као у случају издржавања између супружника.
- На страни повериоца, ванбрачног партнера који тражи издржавање, захтевају се објективни услови:
 - а) немање довољно средстава за издржавање и
 - б) неспособност за рад или незапосленост.
- На страни дужника, ванбрачног партнера који треба да даје издржавање, захтева се да је у могућности да даје издржавање.
- Поред ових објективних услова и у овом случају важи и субјективни услов, а који се тиче “очигледне неправде”. Он се изричито у вези овог издржавања не помиње у Закону али се намеће из сходне примене одредаба о издржавању између супружника.

- Поред ових услова који су заједнички и за издржавање супружника, за издржавање ванбрачних партнера захтева се испуњење још два услова, који проистичу из појма ванбрачне заједнице. То су услови:
 - а) да је у питању трајнија заједница живота жене и мушкарца
 - б) да између њих нема брачних сметњи.
- Ово су истовремено саставни елементи законског одређења појма ванбрачне заједнице. Тек ако они постоје, постоји и ванбрачна заједница. Постојање ових услова суд мора претходно утврдити, пре упуштања у било какву процену испуњености објективних и субјективних услова на страни повериоца и дужника издржавања.

- **Трајање издржавања** – Све док траје ванбрачна заједница ванбрачни партнери су дужни да се узајамно издржавају.
- Ако се ова обавеза не извршава спонтано, један од ванбрачних партнера би могао поднети тужбу за издржавање. Ово је изгледа само теоријска могућност, будући да изостанак спонтаности указује да заједница живота више не постоји.

- **Издржавање после престанка ванбрачне заједнице**
– Право и дужност издржавања постоји и после престанка ванбрачне заједнице.
- У овом случају тужба за издржавање се може поднети у року од године дана од дана престанка заједнице живота ванбрачних партнера, односно од дана када је учињено последње фактичко давање на име издржавања.
- Издржавање се одређује судском одлуком на одређено време, а најдуже пет година по престанку ванбрачне заједнице.
- Изузетно, издржавање између бивших ванбрачних партнера се може продужити и после истека рока од пет година ако нарочито оправдани разлози спречавају ванбрачног партнера, повериоца издржавања, да ради.

- **Престанак издржавања ipso facto** – Право на издржавање између ванбрачних партнера престаје у следећим случајевима:
 - 1) смрћу повериоца или дужника издржавања,
 - 2) истеком времена на који је издржавање досуђено,
 - 3) када поверилац издржавања склопи брак или ступи у нову ванбрачну заједницу.
- Постоје случајеви када издржавање може престати само **одлуком суда**, који процењује испуњеност законских услова. Издржавање престаје, када отпадну објективни и субјективни услови за заснивање обавезе издржавања, односно:
 - 4) када поверилац издржавања стекне довољно средстава за издржавање,
 - 5) када дужник издржавања изгуби могућност за давање издржавања или давање издржавања постане за њега очигледно неправично.

ИЗДРЖАВАЊЕ ДЕЦЕ ОД СТРАНЕ РОДИТЕЉА

- Право и дужност издржавања, као израз породичне солидарности, најснажније се изражава и потврђује кроз обавезу родитеља да издржавају своју децу. Ова обавеза се заснива на чињеници да дете због својих година (узраста) није у стању да се стара о себи и својим потребама. О њима се мора старати неко други.
- Ова обавеза се најчешће посматра као саставни елемент родитељског права, премда, у неким случајевима може постојати и ако је родитељско право престало.
- Родитељи су првенствено дужни да издржавају своју малолетну децу. Ова обавеза је нормирана и кроз одредбе Конвенције о правима детета.
- Садржина ове обавезе је много шира у односу на све друге обавезе издржавања.
- Издржавање деце од стране родитеља јесте услов за задовољење детињих права на развој и образовање.
- Обавезу издржавања родитељи извршавају заједнички и споразумно у заједници живота са дететом.

- **Издржавање малолетне деце** – Услови за издржавање малолетне деце су најстрожије постављени у погледу дужника издржавања.
- Наиме, изричито се не захтева услов да родитељ има могућности да даје издржавање. У правној теорији се стога врло често истиче да су родитељи дужни да покажу максималан напор и самопрегор у извршавању ове обавезе, чак и по цену сопствене оскудице.
- Ако родитељи немају никаквих могућности да издржавају своју децу морају се тражити други извори за њихово издржавање. У првом реду издржавање се мора обезбедити од крвних сродника детета – пунолетни и малолетни браћа и сестре, а затим и остали крвни сродници у правој усходној линији.
- На страни детета, као повериоца ове обавезе издржавања, у закону се не захтевају било какви услови. Његово малолетство је сам по себи довољан услов. Родитељи су дужни да дају издржавање детету чак и у ситуацији ако оно има своју зараду или имовину. Ово важи и за остале крвне сроднике који су по закону дужни издржавати дете у ситуацији ако то родитељи не могу.

- **Издржавање пунолетне деце** –Обавеза родитеља да издржавају своју децу се у извесним случајевима продужава и после њиховог пунолетства.
- Према нашем праву родитељи су дужни да издржавају пунолетну децу у два случаја:
 - 1) ако су деца неспособна за рад, а немају довољно средстава за издржавање,
 - 2) ако се деца редовно школују.
- Када се ради о недовољности средстава за издржавање, обавеза родитеља је супсидијарне природе. Тек ако деца немају своју имовину или приходе из којих би се издржавала, обавеза прелази на њихове родитеље.

Изддржавање пунолетне деце која се редовно школују

- У закону су дефинисани услови за издржавање на страни повериоца (пунолетног детета) и на страни дужника (родитеља).
- **Услови на страни повериоца (пунолетног детета) су:**
 - недовољност средстава за издржавање, као и у претходном случају и
 - редовно школовање детета.
- Претежни део судске праксе стао је на становишту да право на издржавање имају сва пунолетна деца (студенти), без обзира да ли су редовни (буџетски) или ванредни (самофинасирајући) студенти.

- **Услов на страни дужника издржавања** – Родитељи су дужни да издржавају своју пунолетну децу **сразмерно својим могућностима**.
- Према томе, без обзира на потребе пунолетне деце ако родитељи немају могућности, њихова обавеза неће постојати.
- Ако родитељи нису живи или немају довољно средстава за издржавање своје пунолетне деце на школовању, обавеза прелази на крвне сроднике у правој усходној линији, сразмерно њиховим могућностима.
- Пунолетна деца која се редовно школују имају право на издржавање док та врста школе по нормалном току ствари траје, а најкасније до 26. године.

ИЗДРЖАВАЊЕ РОДИТЕЉА ОД СТРАНЕ ДЕЦЕ

- Поред обавезе помагања својих родитеља, деца су дужна и да их издржавају.
- Док је обавеза помагања моралне природе, обавеза издржавања је правно санкционисана.
- Деца су дужна да издржавају своје родитеље само ако они испуњавају објективне услове који су постављени у закону. То су услови који се, углавном, траже и у другим случајевима издржавања:
 - а) неспособност за рад родитеља и
 - б) недовољност средстава за издржавање.
- Родитеље су дужа да издржавају пре свега пунолетна деца. Она ће своју обавезу извршавати у складу са својим могућностима.
- И малолетна деца су дужна да издржавају своје родитеље. У питању су деца која стичу зараду или имају приходе од имовине.

- Родитељ **неће имати право на издржавање**, без обзира што испуњава објективне услове за издржавање ако би прихватање његовог захтева за издржавање представљало **очигледну неправду за дете**.
- Овом, врло широком формулацијом, обухваћене су све ситуације субјективне али и објективне природе, када би било противно начелу правичности да родитељ прима издржавање од детета.
- **Престанак издржавања** – издржавање родитеља од стране детета престаје природним путем, када наступи смрт родитеља или детета, и правним путем.
- Правним путем престаје када се у судском поступку утврди да су престали услови (претпоставке) који се траже за настанак овог права.

ИЗДРЖАВАЊЕ ИЗМЕЂУ КРВНИХ СРОДНИКА

- Издржавање сродника у правој линији – обавеза издржавања постоји између крвних сродника у правој линији, усходно и нисходно.
- Поред општих услова за конституисање обавезе издржавања, у овом случају се тражи и један посебни – потребно је **да је дошао ред на давање издржавања одређеном сроднику**.
- Тај ред је одређен законом „Крвни сродници остварују међусобно право на издржавање редоследом којим наслеђују на основу закона“.
- Ово практично значи да ће дужници ове обавезе најпре бити потомци повериоца издржавања, као наследници првог наследног реда. Ако нема потомака, издржавање ће давати преци повериоца (деде и бабе, прадеде и прабабе). Ако поверилац издржавања има браћу и сестре, они ће, као наследници другог наследног реда, бити позвани да дају издржавање пре деда и баба.

- **Издржавање у побочној линији** – Обавеза издржавања постоји и у побочној линији. Ови сродници се могу појавити као дужници само у ситуацији ако родитељи нису живи или немају довољно средстава за издржавање.
- Од побочних сродника само су браћа и сестре обухваћени обавезом узајамног издржавања.
- Дужници ове обавезе могу бити пунолетни и малолетни брат или сестра.
- За пунолетног брата или сестру тражи се општи услов, да имају могућности да дају издржавање. За малолетног брата или сестру, као дужнике ове обавезе, у закону се тражи услов да стичу зараду или имају приходе од имовине.
- Прималац издржавања може бити само малолетни брат или сестра.

ИЗДРЖАВАЊЕ ИЗМЕЂУ АДОПТИВНИХ И ТАЗБИНСКИХ СРОДНИКА

- **Адоптивни сродници** – У нашем праву постоји само потпуно усвојење. Његовим заснивањем настају између усвојитеља и његових сродника и усвојеника и његових потомака једнака права и дужности као између детета и родитеља, односно других сродника.
- **Тазбински сродници** – Обавеза издржавања постоји и између тазбинских сродника. Према нашем праву она постоји само између неких тазбинских сродника у првом степену тазбинског сродства – између очуха и маћехе са једне стране и пасторка и пасторке са друге стране. Између других тазбинских сродника у првом степену тазбинског сродства, зета и таште и снахе и свекра, не постоји обавеза издржавања.

- **Издржавање пасторка** – само малолетни пасторак има право на издржавање од стране очуха или маћехе.
- Поред овог, потребно је да пасторци немају крвне односно адоптивне сроднике који су на основу закона дужни да дају издржавање или они немају могућности то да чине.
- Према томе, обавеза очуха или маћехе је супсидијарна у односу на крвне и адоптивне сроднике.
- Обавеза очуха или маћехе да издржавају пасторка постоји само док траје брак са родитељем детета и док дете не постане пунолетно.
- Међутим, у неким случајевима обавеза издржавања према пасторку постоји и после престанка брака са родитељем – када је брак престао смрћу родитеља детета.

- **Издржавање очуха и маћехе** – пунолетни пасторци су дужни да издржавају очуха односно маћеху, сразмерно својим могућностима.
- На страни очуха, односно маћехе, тражи се испуњење општих услова за издржавање. Односно, да немају средстава за издржавање и да су неспособни за рад.
- Поред општих, тражи се испуњење и посебних услова за конституисање овог права у корист очуха односно маћехе – да они немају крвне сроднике који су по закону дужни да их издржавају.
- Према томе, и обавеза пасторака је супсидијарна у односу на крвне сроднике очуха и маћехе.
- Очух или маћеха немају право на издржавање ако би прихватање њиховог захтева за издржавање представљало очигледну неправду за пасторка.

ОДРЕЂИВАЊЕ НАЧИНА ИЗДРЖАВАЊА

- Према Породичном закону издржавање се, по правилу, одређује у новцу.
- Осим у новцу, издржавање се може одредити и на други начин. Ово је могуће само ако се поверилац и дужник издржавања о томе споразумеју.
- Поверилац и дужник могу постићи споразум да се издржавање даје *in naturam*. То ће најчешће бити случај ако поверилац и дужник живе у заједници живота. Обавеза издржавања се тада извршава давањем одређених средстава за живот (хране, одеће, обуће). Могуће је да дужник уступи повериоцу одређену непокретност на уживање (кућу, земљиште, пословни простор). И на крају, могуће је све ове начине издржавања комбиновати.

- **Одређивање висине издржавања** – Води се рачуна о два основна критеријума: о могућностима даваоца издржавања и потребама примаоца издржавања.
- **Потребе повериоца** – Да би добио издржавање, у већини случајева, поверилац мора доказати да нема уопште или нема довољно средстава за издржавање. Стога је одређивање његових потреба једно од основних питања у овој области.
- Одређивање појма потреба не ограничава се само на најосновније потребе једног лица за исхраном. Данас он обухвата и задовољење других потреба свакодневног живота, за становањем, одећом, грејањем, итд.
- Поред тога што се потребе мењају кроз време, оне су различите од једне до друге особе. Приликом њиховог одређивања мора се узети у обзир и социјални положај повериоца и услови живота у којима живи потенцијални дужник ове обавезе.

- Приликом одређивања потреба повериоца од стране суда узеће се у обзир и евентуални приходи и имовина са којом располаже поверилац. У основи се у судској пракси код нас прихвата став да поверилац није дужан да отуђи непокретност (стан у којем станује) да би се од добијене суме издржавао.
- Поред свега овога, узеће се у обзир и могућности повериоца да стиче средстава за живот. Он мора у поступку пред судом доказати, не само да му је издржавање потребно, већ и да није у могућности да своју егзистенцију осигура било којом активношћу која доноси приход. Ова способност се мора посматрати у контексту околности у којима се поверилац налази, његових година, породичне ситуације, итд.

- **Могућности дужника**
- Елементи који се узимају у обзир приликом одређивања могућности дужника су исти они који се цене и приликом процењивања потреба повериоца.
- Приликом одређивања могућности узеће се у обзир сви приходи дужника без обзира на њихов извор, као и стварне могућности за стицање зараде

- **Начин одређивања висине издржавања** – када суд утврди потребе повериоца и могућности дужника мора у конкретном случају одлучити о висини издржавања.
- Према ПЗС, висина издржавања се може одредити на два начина: **у фиксном износу и у проценту од примања дужника**. Избор између ова два начина зависи искључиво од повериоца издржавања.
- Поверилац се у свом захтеву опредељује за један од ова два начина. У ситуацији када дужник нема стално новчано месечно примање, али остварује доходак, сасвим је нормално да се поверилац тада определи за фиксни износ издржавања.
- Ако се поверилац определи за фиксни месечни износ, законом није одређен максимум и минимум издржавања. Дати су само неки параметри – “водиће се рачуна о минималној суми издржавања“, као суми коју као накнаду за храњенике, односно за лица на породичном смештају, периодично утврђује министарство.

- Највиши фиксни износ издржавања није одређен. У основи он је ограничен могућностима дужника и потребама повериоца.
- Једино у случају када је дете поверилац, а родитељ дужник издржавања, висина издржавања треба да омогући најмање такав ниво животног стандарда детету какав ужива родитељ. Фактички, то значи да само у овом случају, висина издржавања може бити одређена изнад потреба повериоца (детета), ако стандард дужника то омогућава.

- Ако се висина издржавања одређује у проценту од редовних месечних новчаних примања дужника издржавања, висина издржавања, по правилу, не може бити мања од 15 % нити већа од 50% редовних месечних примања дужника, умањених за порезе и доприносе за обавезно социјално осигурање.
- Могући су изузеци од овога правила. Тако би, примера ради, у ситуацији издржавања четворо деце од стране родитеља његова обавеза минималног давања у висини од 15 % морала бити редукована, како у укупном износу не би прешла максималних 50%.

ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРАВА НА ЗАКОНСКО ИЗДРЖАВАЊЕ

- Поступак за издржавање се покреће тужбом.
- Право на подизање тужбе има лице које се сматра повериоцем.
- Ако је тражилац издржавања дете, тужбу у његово име може поднети и орган старатељства.
- Тужбу може поднети и дужник издржавања у случају захтева за измену висине досуђеног издржавања (смањење) или престанак обавезе издржавања.
- Захтев за издржавање се може истаћи и у другој парници, брачној, патернитетској, матернитетској, за лишење родитељског права, итд, све до закључења главне расправе.
- Тужбом за издржавање се може покренути и самостална парница за издржавање, под условима и роковима који су у закону предвиђени.
- Карактеристике поступка су његова нарочита хитност и одступање од начела диспозиције.

- Свако одлагање и развлачење парнице може угрозити егзистенцију потенцијалног повериоца издржавања. Стога је у закону и предвиђено да се прво рочиште за издржавање заказује тако да се одржи у року од осам дана од дана када је тужба за издржавање примљена у суду. Истовремено, другостепени суд који решава по жалби (окружни суд) је дужан донети своју одлуку у року од 15 дана од дана достављања жалбе.

- У парници за издржавање суд није везан границама тужбеног захтева за издржавање. Ово одступање од начела диспозитивности је последица императивне природе права која се у овим поступцима штите, као и настојања законодавца да обезбеди заштиту права и интереса оних лица која уживају посебну заштиту.
- Примера ради, када у поступку треба заштитити интересе малолетне деце, суд може покренути по службеној дужности, поступак доношења привремених мера за издржавање у току других парничних поступака (брачног, патернитетског, итд).
- Истовремено, суд није везан и ограничен захтевом странке. Он има овлашћење да детету, повериоцу издржавања, досуди и већи износ издржавања (*extra petitum*), него што је тражено у тужбеном захтеву.

- **Достављање пресуде** – када надлежни суд донесе пресуду, дужан је да је одмах достави органу старатељства на чијој територији поверилац издржавања има пребивалиште.
- О свим издржаваним лицима орган старатељства је дужан да води евиденцију и документацију.

ЗАШТИТА ПРАВА ИЗДРЖАВАЊА

- **Заштита у извршном поступку** – У неким случајевима, неће бити довољно то што је донета правноснажна судска одлука о издржавању. Када нема добровољног извршења обавезе од стране дужника, јавиће се потреба за принудним извршењем.
- Зато је врло важно какав је однос овог потраживања према осталим потраживањима која имају други повериоци према том дужнику.
- У ЗИП је изричито предвиђено да првенство намирења из износа добијених продајом непокретности имају потраживања по основу законског издржавања.
- То значи да издржавање има предност у односу на остала потраживања, без обзира на време њиховог доспећа, како она која су обезбеђена заложним правом, тако и она због којих је одређено извршење.
- У овом случају, према томе, не примењује се принцип временског приоритета. Законско издржавање се остварује према принципу реалног приоритета, према врсти потраживања.

- **Кривичноправна заштита** – мере грађанскоправне и породичноправне заштите законског издржавања нису довољне, па је законодавац предвидео и кривичноправну заштиту.
- Прописивањем кривичне санкције за неизвршавање обавезе издржавања настоји се ефикасније заштитити право повериоца издржавања.
- У садашњем Кривичном закону, постоји кривично неплаћања издржавања, које чини онај ко не даје издржавање.
- Претпоставке одговорности у овом случају су:
 - а) постојање законом предвиђене обавезе издржавања и
 - б) постојање извршне судске исправе или извршног поравнања пред судом или другим надлежним органом.
- Учинилац овог кривичног дела је онај ко не даје издржавање. чиме је обезбеђена ефикасна заштита повериоца издржавања. Кривично дело ће постојати у ситуацији када дужник обавезе издржавања не поступа у складу са својом обавезом, већ одбија давање издржавања или предузима одређене радње у правцу осујећења намирања повериоца.